

ДЖЕРЕЛА ЗОВНІШНЬОЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Красій М. О.

ВСТУП

У сучасному світі взаємозв'язок між державами у сфері кримінального права є невід'ємною складовою забезпечення правопорядку та безпеки. Україна, як частина міжнародної спільноти, активно інтегрується у глобальні процеси боротьби зі злочинністю, що вимагає врахування зовнішніх джерел кримінально-правової політики. Такі джерела впливають на формування внутрішньої кримінально-правової політики, зумовлюючи її адаптацію до міжнародних стандартів, актуальних викликів та тенденцій.

У вітчизняній юридичній і політичній літературі термін «джерело політики» згадується вкрай рідко, без конкретизації сутнісних ознак. Як свідчить контекстуальний аналіз відповідних теоретичних положень, джерела державної політики здебільшого ототожнюються з джерелами права¹. Джерела (форми) права потрібно трактувати як видані від імені держави чи визнані державою офіційно-документальні форми вираження та закріплення норм права, що надають їм юридичного, загальнообов'язкового значення². Погодитися з таким ототожненням складно через різницю між державною політикою та правом як соціальними явищами. Державна політика – це ширше поняття, яке охоплює стратегії, цілі та напрями діяльності держави, а право – це лише один із засобів реалізації цієї політики. Ототожнення цих понять обмежує розуміння джерел державної політики, які можуть включати не лише правові акти, але й політичні, соціальні, економічні та навіть ідеологічні чинники.

Етимологічне значення терміна «джерело» таке: це те, що дає початок чому-небудь, звідки постає, черпається щось; основа чого-небудь; вихідне начало³. Наукова діяльність у будь-якій галузі ґрунтується на певних джерелах, які забезпечують її зміст, розробляють її фундаментальні принципи та сприяють формуванню напрямів розвитку. Так само і зовнішня кримінально-правова політика має своє

¹ Месьондз С. О. Джерела державної політики у сфері науки в Україні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 2 (2). URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2011_2\(2\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2011_2(2)_3) (дата звернення: 06.01.2025).

² Хахуліна К. С., Маліга В. А., Стадник І. В. Теорія держави і права в схемах та визначеннях: навчальний посібник. Донецьк: Норд-Прес, 2006. С. 334.

³ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. допов. та CD). Київ-Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. С. 291.

коло джерел, які служать базою для її становлення, формування завдань та опрацювання меж застосування. Зовнішня кримінально-правова політика охоплює механізми міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю та регулювання кримінально-правових аспектів на міждержавному рівні.

1. Система джерел зовнішньої кримінально-правової політики України

Зовнішня кримінально-правова політика України формується під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів, що зумовлює необхідність врахування різних джерел при її формуванні та реалізації. У сучасних умовах глобалізації та міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю важливу роль відіграє гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами.

Зокрема, П.Л. Фріс відмічає, що кожна наука формується на підставі відповідних джерел, які підпитують її, лежать у її основі. Кримінально-правова політика також має своє коло джерел, які становлять її основу, визначають її напрями та межі. До цих джерел належать: – Конституція України як джерело всієї внутрішньої та зовнішньої політики, база всього національного законодавства; – Закони України; – Укази Президента України; – рішення Конституційного Суду України; – Постанови Пленуму Верховного Суду України; – Міжнародні договори, ратифіковані Україною⁴⁵. У контексті джерел зовнішньої кримінально-правової політики України слід звернути увагу на специфіку зовнішньої політики як такої. Вона передбачає взаємодію з іншими державами та міжнародними організаціями, що потребує врахування міжнародних стандартів, норм та зобов'язань. Тому джерела зовнішньої кримінально-правової політики України доповнюються важливими елементами міжнародного характеру.

Традиційно, серед джерел називаються конституції (конституційні акти), нормативно-правові акти, міжнародні договори тощо. Фактично їх перелік зводиться до переліку притаманних для даної правової системи чи історичної епохи джерел (форм) права. Однак в окремих публікаціях наголошується на тому, що не можна вичерпувати джерела кримінально-правової політики тільки нормативно-правовими актами⁶. На думку Е.М. Гануляка, «коло джерел кримінально-правової політики є значно ширшим від джерел кримінального права, оскільки до останнього відносяться тільки ті, в яких закріплені кримінально-правові

⁴ Фріс П. Л. Вибрані праці. Івано-Франківськ: Фоліант, 2014. С. 108.

⁵ Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми. Київ : Атіка, 2005. С. 38, 19.

⁶ Козич І. В. Історичний досвід як джерело наповнення функцій кримінально-правової політики (на прикладі політико-правових поглядів ранньої античності). *Міжнародний журнал «Право і суспільство»*. 2019. № 9. С. 42.

норми. Водночас до джерел політики, як стверджують науковці, відносяться рекомендаційні акти різноманітних суб'єктів, історичний досвід і т. ін.»⁷. Із зазначеною думкою автора можна погодитися, адже вона обґрунтовано відображає різницю між джерелами кримінально-правової політики та джерелами кримінального права. Джерела кримінального права включають лише ті акти, які містять кримінально-правові норми. Це, наприклад, Конституція України, Закони України, а також міжнародні договори, які визначають обов'язкові правові стандарти в кримінальній сфері. Іншими словами, джерела кримінального права обмежуються документами, що мають обов'язкову юридичну силу.

Натомість коло джерел кримінально-правової політики є значно ширшим, оскільки воно включає не лише нормативні акти, але й рекомендаційні акти, які не мають юридичної сили, проте впливають на формування підходів до регулювання кримінальної сфери. До джерел зовнішньої кримінально-правової політики також належать:

- рекомендаційні акти: наприклад, документи міжнародних організацій (ООН, Рада Європи), які пропонують стандарти у кримінальному праві;
- історичний досвід: практика застосування кримінальних норм у різні періоди, яка дозволяє аналізувати помилки та успішні рішення;
- ідеологічні чинники: концепції, які впливають на підходи до кримінально-правової політики;
- наукові розробки: результати досліджень у галузі кримінального права, кримінології та інших суміжних дисциплін.

Таким чином, джерела зовнішньої кримінально-правової політики охоплюють широкий спектр факторів і документів, що не обмежуються лише нормативними актами, але й включають рекомендаційні, аналітичні та інші матеріали, які формують стратегічні напрями політики у сфері боротьби зі злочинністю. До цих джерел належать: Конституція України, міжнародні договори, Закони України, рекомендаційні акти, історичний досвід, ідеологічні чинники, наукові розробки.

2. Нормативні та концептуальні джерела зовнішньої кримінально-правової політики України

Конституція України є основним законом держави і виступає важливим джерелом зовнішньої кримінально-правової політики. Її положення закладають правові основи для взаємодії України з іншими державами у сфері боротьби зі злочинністю, співпраці в рамках міжнародних договорів та виконання міжнародних зобов'язань.

⁷ Гануляк Е. М. Диспозитивний метод реалізації кримінально-правової політики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Дніпро, 2018. С. 9-10.

Основні аспекти впливу Конституції України⁸ на зовнішню кримінально-правову політику України:

1. Конституція гарантує верховенство права (ст. 8 Конституції України) як фундаментальний принцип, що забезпечує правові рамки для розробки та реалізації зовнішньої кримінально-правової політики України.

2. У Конституції України закріплено, що чинні міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, є частиною національного законодавства (ст. 9 Конституції України). Це означає, що міжнародні угоди, зокрема в сфері кримінального права, інтегруються у внутрішнє правове поле та стають обов'язковими для виконання.

3. Конституція декларує, що права і свободи людини є найвищою цінністю (ст. 3 Конституції України). Цей принцип впливає на зовнішню кримінально-правову політику через зобов'язання України дотримуватися стандартів захисту прав людини, визначених міжнародними конвенціями, такими як Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності або Європейська конвенція з прав людини.

4. Конституція проголошує суверенітет України (ст. 1, 2 Конституції України), що впливає на формування кримінально-правової політики в міжнародному контексті, зокрема у питаннях екстрадиції, боротьби з транснаціональною злочинністю та захисту національних інтересів.

5. Конституція забезпечує (ст. 18, ч. 5 ст. 125 Конституції України) правову основу для співпраці України з міжнародними структурами, такими як Міжнародний кримінальний суд, Інтерпол, Європол та ООН, що є ключовими партнерами у реалізації зовнішньої кримінально-правової політики України.

Міжнародні договори. Договором є міжнародна угода, виражена в єдиному формальному акті (незалежно від назви, титулу чи позначення), який укладений між сторонами, двоє чи усі з яких є суб'єктами міжнародного права, котрі володіють міжнародною правосуб'єктністю та правоздатністю укладати міжнародні договори, метою яких є створювати права та обов'язки або встановлювати відносини, котрі регулюються міжнародним правом⁹. Виходячи із положень ст. 2 Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р.¹⁰, міжнародний договір визначають як «письмову угоду, що регулюється міжнародним публічним правом, укладену між двома або

⁸ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 05.02.2024).

⁹ Yearbook of the international Law Commission. 1970. Vol. I. P. 139-161.

¹⁰ Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23.05.1969 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text (дата звернення 05.01.2025).

кількома суб'єктами міжнародного права»¹¹. Міжнародний договір є найбільш поширеною правовою формою, яка опосередковує міжнародні відносини. Власне, за його допомогою повною мірою реалізується співпраця держав та закріплюються результати такої співпраці¹².

Варто зазначити також, що в міжнародній практиці крім терміна «міжнародний договір» застосовуються й інші найменування: «угода», «конвенція», «пакт», «протокол», «трактат», «регламент», «статут», «спільна заява», «хартія», «меморандум», «акт», «обмін нотами» тощо¹³.

Процес інтеграції України у міжнародну спільноту демократичних країн вимагає дотримання міжнародних норм і стандартів у різних галузях внутрішнього життя. Це висуває зобов'язання приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних норм і стандартів, які зафіксовані у різноманітних міжнародних договорах. Вказане положення у повній мірі торкається і кримінального законодавства України у зв'язку з чим міжнародні договори, які тим чи іншим чином впливають на національне кримінальне законодавство стають джерелом кримінально-правової політики України¹⁴. На сучасному етапі договори становлять складну, багатогалузеву глобальну систему, що охоплює практично всі види взаємодії держав. Необхідно підкреслити, що в системі міжнародних відносин міжнародні договори виконують низку важливих правових функцій, насамперед упорядкування міжнародних відносин та формування їхньої правової основи. Вони також сприяють стабільності міжнародного правопорядку, підтримці міжнародного миру та безпеки, розвитку міжнародного співробітництва на засадах рівноправності. Крім того, міжнародні договори є важливим засобом забезпечення національних інтересів держави та захисту основних прав і свобод людини¹⁵.

У міжнародних нормативно-правових актах закріплені міжнародні стандарти, які служать основою для регулювання важливих питань у різних сферах, зокрема у сфері прав людини, правосуддя, боротьби зі злочинністю, корупцією та іншими глобальними проблемами. Ці стандарти визначають принципи, норми та механізми, які держави-учасниці зобов'язуються виконувати або брати до уваги.

Зокрема, як зазначає С. М. Ляхівненко, говорячи про міжнародні правові стандарти з онтогносеологічних та функціональних позицій,

¹¹ Міжнародне право: навч. посіб. / за ред. М. В. Буроменського. Київ: Юрінком Інтер, 2006. С. 82.

¹² Броневиська О. М. Поняття і види міжнародних договорів кримінально-правового характеру. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 3. С. 201.

¹³ Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. Ю. С. Шемчушенка. Київ: Юридична думка, 2007. С. 205.

¹⁴ Фріс П. Л. Вибрані праці. Івано-Франківськ: Фоліант, 2014. С. 110.

¹⁵ Мережко О. О. Право міжнародних договорів, сучасні проблеми теорії і практики: монографія. Київ: Таксон, 2002. С. 11-12.

варто зазначити, що: а) під ними, насамперед, розуміються єдині принципи і норми щодо поведінки суб'єктів права, які зафіксовані в основних джерелах міжнародного права як універсальних, так і в регіональних правових актах; б) вони є оптимальними юридичними вимогами стосовно правових систем держав-учасниць міжнародного співтовариства; в) вони відображають найкращі правові досягнення міжнародного права та співробітництва держав-членів міжнародної спільноти та держав-членів універсальних і регіональних міжнародних міжурядових організацій; г) вони фіксуються у відповідних джерелах права у вигляді принципів і норм права; ґ) вони об'єктивуються через основні джерела міжнародного права; д) вони є обов'язковими вимогами для держав-учасників міжнародних договорів, що містять такі правові стандарти; е) вони є основою для узгодження міжнародного і національного права¹⁶.

Так, П. М. Рабинович та О. Л. Венецька розглядають два рівні міжнародних стандартів. Перший (базовий) рівень становлять всесвітні (загально-цивілізаційні, глобальні), тобто вимоги міжнародних актів універсального (загальносвітового) характеру. Другий – регіональний рівень (зокрема континентальні), тобто вимоги міжнародно-правових актів, прийнятих у межах Ради Європи, ОБСЄ тощо¹⁷.

Узагальнюючи наведені у правовій доктрині класифікації міжнародних правових стандартів, до числа основних класифікаційних критеріїв, на яких вони ґрунтуються, Г. Р. Крет відносить такі: 1) за територією (простором) дії (поширення); 2) за ступенем обов'язковості (деонтичним статусом); 3) за суб'єктом встановлення; 4) за колом адресатів; 5) за ступенем визначеності змісту¹⁸.

За територією (простором) дії (поширення) вчені, як правило, виокремлюють два види міжнародних правових стандартів: універсальні (світові, загально-цивілізаційні, глобальні) та регіональні (континентальні)^{19,20,21}. Використання наведеного критерію класифікації дає змогу чітко розмежувати міжнародні правові стандарти, які формуються на глобальному (світовому) та регіональному

¹⁶ Ляхівненко С. М. Міжнародні правові стандарти: до визначення поняття та видової характеристики. *Держава і право*. 2011. Вип. 51. С. 667.

¹⁷ Рабинович П. М., Венецька О. Л. Міжнародні стандарти прав людини: загальні ознаки, класифікація. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4 (71). С. 22-29.

¹⁸ Крет Г. Р. Критерії класифікації міжнародних правових стандартів і можливість їх застосування для систематизації міжнародних правових стандартів доказування. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 4 (1). С. 81.

¹⁹ Бакаянова Н.М. Міжнародні стандарти адвокатури: поняття, система, класифікація. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 2. Ч. 1. С. 228.

²⁰ Рабинович П.М. Міжнародні стандарти прав людини: властивості, загальне поняття, класифікація. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 1. С. 25.

²¹ Саленко О.В. Міжнародні стандарти у сфері судоустрою та статусу суддів, їх зміст і класифікація. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2014. № 3. С. 266-267.

(континентальному) рівнях, встановити особливості їх формування та вираження у джерелах права ООН і рішеннях Міжнародного кримінального суду (універсальні стандарти) та стосовно України – у джерелах права Ради Європи і рішеннях Європейського суду з прав людини (регіональні, європейські стандарти)²².

За ступенем обов'язковості (деонтичним статусом) більшість учених виокремлює два види міжнародних правових стандартів: обов'язкові та рекомендаційні²³²⁴²⁵²⁶. Застосування наведеного критерію під час класифікації міжнародних правових стандартів на перший погляд дає змогу відокремити обов'язкові стандарти від стандартів, які мають рекомендаційний характер. Водночас наведена класифікація значною мірою ґрунтується на обов'язковості міжнародно-правових актів, положення яких містять міжнародні правові стандарти²⁷.

Певним конгломератом класифікацій міжнародних правових стандартів за територією дії та ступенем обов'язковості виступає їх поділ за суб'єктом встановлення, в межах якого виокремлюють стандарти ООН, ЮНЕСКО, Ради Європи, Європейського Союзу тощо²⁸. Це пояснюється тим, що суб'єкт формування міжнародних правових стандартів, з одного боку, виступає визначальним в окресленні меж їхньої територіальної дії, а з іншого боку, визначає ступінь їх обов'язковості. Використання вказаного критерію класифікації дає змогу визначити особливості формування міжнародних правових стандартів залежно від суб'єкта та вказує на межі їхньої територіальної дії²⁹.

²² Крет Г. Р. Критерії класифікації міжнародних правових стандартів і можливість їх застосування для систематизації міжнародних правових стандартів доказування. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 4 (1). С. 81.

²³ Бакаянова Н.М. Міжнародні стандарти адвокатури: поняття, система, класифікація. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 2. Ч. 1. С. 228.

²⁴ Рабінович П.М. Міжнародні стандарти прав людини: властивості, загальне поняття, класифікація. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 1. С. 25.

²⁵ Владиславська В.В. Поняття міжнародних стандартів у сфері правосуддя: особливості термінології та класифікації. *Юридичний вісник*. 2016. № 3. С. 49.

²⁶ Хаустова М.Г. Міжнародні стандарти в контексті євроінтеграційних процесів в Україні. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 2. С. 44.

²⁷ Крет Г. Р. Критерії класифікації міжнародних правових стандартів і можливість їх застосування для систематизації міжнародних правових стандартів доказування. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 4 (1). С. 81.

²⁸ Рабінович П.М. Міжнародні стандарти прав людини: властивості, загальне поняття, класифікація. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 1. С. 25.

²⁹ Крет Г. Р. Критерії класифікації міжнародних правових стандартів і можливість їх застосування для систематизації міжнародних правових стандартів доказування. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 4 (1). С. 82.

За колом адресатів прийнято виокремлювати два види міжнародних правових стандартів: загальні (базові) та спеціальні³⁰³¹.

За ступенем визначеності змісту виокремлюють два види міжнародних правових стандартів: абсолютно визначені (у якісному та кількісному вираженні) і відносно визначені (зокрема, якщо застосовуються оціночні поняття)³². Використання наведеного критерію в теоретичному аспекті дає змогу розкрити зміст міжнародних правових стандартів, а у практичному – вказує правозастосувачу на особливості його врахування під час використання міжнародних правових стандартів біженцям³³.

Досить цікавим є науковий підхід І. В. Назарова щодо розуміння системи міжнародних стандартів у сфері правосуддя. У своїй роботі автор виокремлює такі види правових стандартів:

1) базові – міжнародні стандарти, в яких містяться універсальні принципи здійснення правосуддя (Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року, Загальна декларація прав людини 1948 року, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року);

2) спеціальні (Основні принципи щодо незалежності правосуддя, схвалені резолюціями Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, Європейська хартія про закон «Про статус суддів» від 10 липня 1998 року);

3) практика Європейського суду із прав людини – рішення Європейського суду з прав людини мають важливе значення для тлумачення та розуміння принципів міжнародного права;

4) стандарти Європейського Союзу щодо побудови судових систем (наприклад, Хартія Європейського Союзу про основні права від 7 грудня 2000 року)³⁴.

На нашу думку, доцільно розглядати міжнародні стандарти, поділяючи їх за сферою дії на універсальні (глобальні, світові), що приймаються в результаті діяльності ООН та її спеціалізованих органів, та регіональні (континентальні), які формуються в межах регіональних міжнародних організацій, таких як Рада Європи та Європейський Союз. Також як універсальні (глобальні, світові), так і регіональні міжнародні акти поділяються на загальні (базові), які закріплюють фундаментальні

³⁰ Рабінович П.М. Міжнародні стандарти прав людини: властивості, загальне поняття, класифікація. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 1. С. 25.

³¹ Владиславська В.В. Поняття міжнародних стандартів у сфері правосуддя: особливості термінології та класифікації. *Юридичний вісник*. 2016. № 3. С. 49.

³² Ляхівненко С.М. Міжнародні правові стандарти: до визначення поняття та видової характеристики. *Держава і право*. 2011. Вип. 51. С. 669.

³³ Крет Г. Р. Критерії класифікації міжнародних правових стандартів і можливість їх застосування для систематизації міжнародних правових стандартів доказування. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 4 (1). С. 83.

³⁴ Назаров І.В. Судові системи країн Європейського Союзу та України: порівняльно-правовий аналіз: дис. ... докт. юрид. наук. Харків, 2011. С. 352.

принципи та норми, обов'язкові для всіх країн-учасниць, та спеціальні, спрямовані на врегулювання окремих аспектів чи специфічних сфер міжнародних відносин, таких як захист прав окремих категорій осіб, боротьба з корупцією, тероризмом чи кіберзлочинністю.

До найважливіших універсальних (глобальних, світових) актів загального характеру належать: Загальна декларація прав людини 1948 року³⁵; Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року³⁶; Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання 1984 року³⁷; Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року³⁸; Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року³⁹.

До найважливіших універсальних (глобальних, світових) актів спеціального характеру належать: Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 року⁴⁰; Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції 2003 року⁴¹; Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами 1949 року⁴²; Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 року⁴³; Міжнародна

³⁵ Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 20.02.2025).

³⁶ Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 20.02.2025).

³⁷ Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10.12.1984 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_085 (дата звернення: 20.02.2025).

³⁸ Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення: 20.02.2025).

³⁹ Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text (дата звернення: 20.02.2025).

⁴⁰ Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 20.02.2025).

⁴¹ Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення: 20.02.2025).

⁴² Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами 02.12.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_162#Text (дата звернення: 20.02.2025).

⁴³ Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20.12.1988 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text (дата звернення: 20.02.2025).

конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом 1997 року⁴⁴; Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 року⁴⁵; Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму 2005 року⁴⁶; Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників 1979 року⁴⁷; Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів 1973 року⁴⁸; Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані 1979 року⁴⁹; Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 року⁵⁰.

Як зазначає О.В. Київцев, сьогодні в міжнародному праві *de facto* створена та успішно функціонує ціла система стандартів, які регламентують різноманітні аспекти міжнародних відносин. Частина з них належить до пріоритетних сфер регулювання суспільних відносин. Для подальшого вдосконалення правової системи України та її входження в європейський правовий простір особливого значення набувають саме європейські правові стандарти. Це потребує активного вивчення основних сфер правового регулювання, насамперед у діяльності Європейського Союзу та Ради Європи із запровадження та дотримання європейських стандартів, що регулюють найважливіші сфери суспільних відносин⁵¹.

Серед регіональних (континентальних) міжнародних стандартів загального характеру можна назвати: Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року⁵²; Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує

⁴⁴ Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом від 15.12.1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_374#Text (дата звернення: 20.02.2025).

⁴⁵ Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 9.12.1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text (дата звернення: 20.02.2025).

⁴⁶ Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму від 14.09.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d68#Text (дата звернення: 20.02.2025).

⁴⁷ Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників від 17.12.1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_087#Text (дата звернення: 20.02.2025).

⁴⁸ Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів від 14.12.1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_389#Text (дата звернення: 20.02.2025).

⁴⁹ Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані від 13.11.1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_223#Text (дата звернення: 20.02.2025).

⁵⁰ Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 09.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155#Text (дата звернення: 20.02.2025).

⁵¹ Київцев О. В. Європейські правові стандарти як міжнародно-правова категорія. *Європейські студії і право*. 2012. № 1 (5). URL: <http://eurolaw.org.ua/11-ukrainian-journal-of-european-studies/1-5-2012/44-2011-12-29-14-40-03> (дата звернення: 10.01.2025).

⁵² Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 21.02.2025).

гідність, поводженню чи покаранню 1987 року⁵³; *Хартія основних прав Європейського Союзу 2000 року*⁵⁴.

Серед регіональних (континентальних) міжнародних стандартів спеціального характеру можна назвати: Європейська соціальна хартія (переглянута) 1996 року⁵⁵; Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом 1977 року⁵⁶; Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією 1999 року⁵⁷; Конвенція про кіберзлочинність 2001 року⁵⁸; Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 2005 року⁵⁹; Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму 2005 року⁶⁰; Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 2005 року⁶¹; Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму 2005 року⁶²; Конвенція про боротьбу з корупцією за участю посадових осіб Європейських Співтовариств або посадових осіб держав-членів Європейського Союзу 1997 року⁶³; Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом 1990 року⁶⁴; Додатковий протокол до

⁵³ Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню від 26.11.1987 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_068#Text (дата звернення: 21.02.2025).

⁵⁴ Charter of Fundamental Rights of the European Union of 18.12.2000. URL: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf (дата звернення: 21.02.2025).

⁵⁵ Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення: 21.02.2025).

⁵⁶ Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом від 27.01.1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_331#Text (дата звернення: 21.02.2025).

⁵⁷ Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27.01.1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text (дата звернення: 21.02.2025).

⁵⁸ Конвенція про кіберзлочинність від 23.11.2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text (дата звернення: 21.02.2025).

⁵⁹ Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16.05.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text (дата звернення: 21.02.2025).

⁶⁰ Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 16.05.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_712#Text (дата звернення: 21.02.2025).

⁶¹ Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16.05.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text (дата звернення: 21.02.2025).

⁶² Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16.05.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948#Text (дата звернення: 21.02.2025).

⁶³ Convention on the fight against corruption involving officials of the European Communities or officials of Member States of the European Union of 26.05.1997. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:1997:195:FULL> (дата звернення: 21.02.2025).

⁶⁴ Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 08.11.1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_029#Text (дата звернення: 21.02.2025).

Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму 2015 року⁶⁵; Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони 2014 року⁶⁶; Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Польща про співробітництво в сфері боротьби з організованою злочинністю 1999 року⁶⁷; Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Словацької Республіки про співробітництво у боротьбі з організованою злочинністю 2000 року⁶⁸; Угода між Урядом України і Урядом Угорської Республіки про взаємодію в боротьбі з організованою злочинністю 1995 року⁶⁹; Договір між Кабінетом Міністрів України, Урядом Республіки Молдова й Урядом Румунії про співробітництво у боротьбі зі злочинністю 1999 року⁷⁰; Угода про довгострокове співробітництво та підтримку між Україною та Республікою Албанія 2025 року⁷¹; Угода про безпекові зобов'язання між Україною та Європейським Союзом 2024 року⁷².

Учені у загальнотеоретичному аспекті виокремили міжнародні правові стандарти, які стосуються всіх людей, та стандарти, адресовані членам лише певних соціальних спільнот, угруповань – наприклад, дітям, жінкам, біженцям⁷³. Наприклад до таких стандартів можна

⁶⁵ Додатковий протокол до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму від 22.11.2015 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-15#Text (дата звернення: 21.02.2025).

⁶⁶ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 16.09.2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 21.02.2025).

⁶⁷ Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Польща про співробітництво в сфері боротьби з організованою злочинністю від 03.03.1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_049#Text (дата звернення: 21.02.2025).

⁶⁸ Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Словацької Республіки про співробітництво у боротьбі з організованою злочинністю 05.12.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703_044#Text (дата звернення: 21.02.2025).

⁶⁹ Угода між Урядом України і Урядом Угорської Республіки про взаємодію в боротьбі з організованою злочинністю від 19.05.1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348_066#Text (дата звернення: 21.02.2025).

⁷⁰ Договір між Кабінетом Міністрів України, Урядом Республіки Молдова й Урядом Румунії про співробітництво у боротьбі зі злочинністю від 06.07.1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_368#Text (дата звернення: 21.02.2025).

⁷¹ Угода про довгострокове співробітництво та підтримку між Україною та Республікою Албанія від 21.01.2025 р. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-dovgostrokovye-spivrobitnictvo-ta-pidtrimku-mizh-uk-95573> (дата звернення: 21.02.2025).

⁷² Угода про безпекові зобов'язання між Україною та Європейським Союзом від 27.06.2024 р. URL: <https://www.president.gov.ua/news/spilni-bezpekovi-zobovyazannya-mizh-ukrayinoyu-ta-yevropeysk-91801> (дата звернення: 21.02.2025).

⁷³ Рабінович П.М. Міжнародні стандарти прав людини: властивості, загальне поняття, класифікація. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 1. С. 25.

віднести: Конвенцію про права дитини 1989 року⁷⁴; Мінімальні стандартні правила ООН стосовно заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням (Токійські правила) 1990 року⁷⁵; Правила ООН, які стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі 1990 року⁷⁶; Мінімальні стандартні правила ООН, які стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила) 1985 року⁷⁷; Правила Організації Об'єднаних Націй щодо поводження з жінками-в'язнями та заходів для жінок-правопорушників, не пов'язаних з позбавленням волі (Бангкокські правила) 2010 року⁷⁸; Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства 2007 року⁷⁹; Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) 2011 року⁸⁰.

Закони України. Основним джерелом кримінально-правової політики України є її закони. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року⁸¹ передбачив, що законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права, а також, що кримінальна протиправність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки Кримінальним кодексом. Закони України про кримінальну відповідальність в подальшому підлягають включенню до Кримінального кодексу України. Значення цього документу важко переоцінити, оскільки саме Кодекс встановлює підстави кримінальної

⁷⁴ Convention on the Rights of the Child of 20.11.1989 p. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/crc.pdf> (дата звернення: 21.02.2025).

⁷⁵ United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules) of 14.12.1990. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/tokyorules.pdf> (дата звернення: 21.02.2025).

⁷⁶ United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of 14.12.1990. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/res45_113.pdf (дата звернення: 21.02.2025).

⁷⁷ United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice («The Beijing Rules») of 29.11.1985. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/beijingrules.pdf> (дата звернення: 21.02.2025).

⁷⁸ United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders (the Bangkok Rules) of 06.10.2010. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/BangkokRules.pdf> (дата звернення: 21.02.2025).

⁷⁹ Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 25.10.2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text (дата звернення: 21.02.2025).

⁸⁰ Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) від 11.05.2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення: 21.02.2025).

⁸¹ Кримінальний кодекс України: Закон України від 5.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 04.01.2025).

відповідальності, окреслює коло суспільно-небезпечних діянь, визначає види та розмір покарань за їх вчинення та ін.⁸²

Крім того, Кримінальний кодекс України є одним із ключових джерел зовнішньої кримінально-правової політики України, оскільки він визначає кримінально-правові засоби боротьби зі злочинами, що мають транснаціональний характер, встановлює відповідальність за міжнародні злочини та забезпечує виконання міжнародних зобов'язань держави у сфері кримінального права. Ч. 2 ст. 8 ККУ, передбачено принцип універсальної юрисдикції, за яким Україна може притягати до відповідальності осіб, що вчинили міжнародні злочини (злочин агресії, воєнні злочини, застосування зброї масового знищення, геноцид, злочини проти людяності тощо), незалежно від місця їх вчинення.

Закон України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 року № 1906-IV⁸³ встановлює порядок укладення, виконання та припинення дії міжнародних договорів України з метою належного забезпечення національних інтересів, здійснення цілей, завдань і принципів зовнішньої політики України.

Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01 жовтня 2010 року № 2411-VI⁸⁴ закріплює пріоритет загальноувизначених норм і принципів міжнародного права перед нормами і принципами національного права; посилення протидії корупції та тіншовій економічній діяльності, забезпечення безумовного дотримання принципів законності насамперед вищими посадовими особами держави, політиками, суддями, керівниками правоохоронних органів і силових структур; боротьбу із злочинністю шляхом поліпшення координації роботи правоохоронних органів, оптимізації їх структури, належного забезпечення їх діяльності.

Рекомендаційні акти займають важливе місце в регулюванні міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю. Вони не мають обов'язкової юридичної сили, але значно впливають на формування політики, стандартів і практик у цій сфері. До таких актів належать:

1) Рекомендації Генеральної Асамблеї ООН: Резолюція 55/255, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН «Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої

⁸² Острогляд О. В. Закон як джерело кримінально-правової політики. *Право та державне управління*. 2022. №4. С. 132. DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2022.4.18>

⁸³ Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004. № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення 10.01.2025).

⁸⁴ Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.10.2010. № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> (дата звернення 05.01.2025).

злочинності»⁸⁵; Резолюція A/RES/40/34, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН «Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою»⁸⁶; Резолюція A/RES/58/317, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН «Підтвердження центральної ролі ООН у підтримці міжнародного миру та безпеки та у сприянні міжнародному співробітництву»⁸⁷; Резолюція A/RES/58/4, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН «Конвенція ООН проти корупції»⁸⁸; Резолюція A/RES/61/86, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН «Заходи щодо недопущення придбання терористами зброї масового знищення»⁸⁹; Резолюція A/RES/61/40, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН «Заходи щодо ліквідації міжнародного тероризму»⁹⁰; Резолюція A/RES/68/192, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН «Поліпшення координації зусиль боротьби з торгівлею людьми»⁹¹; Резолюція A/RES/68/187, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН «Технічна допомога у здійсненні міжнародних конвенцій та протоколів щодо боротьби з тероризмом»⁹²; Резолюція A/RES/70/174, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН «Тринадцятий Конгрес ООН щодо попередження злочинності та кримінального правосуддя»⁹³.

⁸⁵ Резолюція 55/255, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН «Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боеприпасів до неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності» від 08.06.2001. URL: <https://docs.un.org/ru/A/RES/55/255> (дата звернення: 15.02.2025).

⁸⁶ Резолюція A/RES/40/34, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН «Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою» від 29.11.1985. URL: <https://docs.un.org/ru/A/RES/40/34> (дата звернення: 15.02.2025).

⁸⁷ Резолюція A/RES/58/317, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН «Підтвердження центральної ролі ООН у підтримці міжнародного миру та безпеки та у сприянні міжнародному співробітництву» від 13.08.2004. URL: <https://docs.un.org/ru/A/RES/58/317> (дата звернення: 15.02.2025).

⁸⁸ Резолюція A/RES/58/4, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН «Конвенція ООН проти корупції» від 21.11.2003. URL: <https://docs.un.org/ru/A/RES/58/4> (дата звернення: 15.02.2025).

⁸⁹ Резолюція A/RES/61/86, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН «Заходи щодо недопущення придбання терористами зброї масового знищення» від 18.12.2006. URL: <https://docs.un.org/ru/A/RES/61/86> (дата звернення: 15.02.2025).

⁹⁰ Резолюція A/RES/61/40, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН «Заходи щодо ліквідації міжнародного тероризму» від 18.12.2006. URL: <https://docs.un.org/ru/A/RES/61/40> (дата звернення: 15.02.2025).

⁹¹ Резолюція A/RES/68/192, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН «Поліпшення координації зусиль боротьби з торгівлею людьми» від 14.02.2014. URL: <https://docs.un.org/ru/A/RES/68/192> (дата звернення: 15.02.2025).

⁹² Резолюція A/RES/68/187, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН «Технічна допомога у здійсненні міжнародних конвенцій та протоколів щодо боротьби з тероризмом» від 11.02.2014. URL: <https://docs.un.org/ru/A/RES/68/187> (дата звернення: 15.02.2025).

⁹³ Резолюція A/RES/70/174, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН «Тринадцятий Конгрес ООН щодо попередження злочинності та кримінального правосуддя» від 08.01.2016. URL: <https://docs.un.org/ru/A/RES/70/174> (дата звернення: 15.02.2025).

2) Рекомендації Ради Безпеки ООН: Резолюція 1373 (2001), прийнята Радою Безпеки ООН «Загрози міжнародному миру та безпеці, створювані терористичними актами»⁹⁴; Резолюція 1624 (2005), прийнята Радою Безпеки ООН «Загрози міжнародному миру та безпеці»⁹⁵; Резолюція 2195 (2014), прийнята Радою Безпеки ООН «Загрози міжнародному миру та безпеці»⁹⁶; Резолюція 2178 (2014), прийнята Радою Безпеки ООН «Загрози для міжнародного миру та безпеки, створювані терористичними актами»⁹⁷; Резолюція 2341 (2017), прийнята Радою Безпеки ООН «Загрози міжнародному миру та безпеці, створювані терористичними актами»⁹⁸; Резолюція 2388 (2017), прийнята Радою Безпеки ООН «Підтримка міжнародного миру та безпеки»⁹⁹.

3) Конгреси ООН щодо запобігання злочинності. Конгреси становлять собою універсальні форуми, на яких не тільки підсумовують співробітництво держав світу у сфері боротьби зі злочинністю, а й пропонують нові стратегії запобігання різним її проявам. Унікальність цих заходів полягає в тому, що в їх засіданнях беруть участь понад 100 країн світу, які представляють міністри закордонних і внутрішніх справ, представники урядів, інших органів державної влади й органів місцевого самоврядування, громадських організацій, делегати з різних наукових (у тому числі кримінологічних) установ. Особливість, теоретична і практична цінність конгресів ООН полягає також у можливостях обмінятися досвідом використання науково обґрунтованих, практично випробуваних і доведених конкретними діями у відповідних країнах світу заходів щодо попередження злочинних дій¹⁰⁰. Завдяки широкому представництву й участі як урядових, так і неурядових організацій, ці форуми стають платформою для обговорення новітніх викликів, таких

⁹⁴ Резолюція 1373 (2001), прийнята Радою Безпеки ООН «Загрози міжнародному миру та безпеці, створювані терористичними актами» від 02.10.2001. URL: [https://docs.un.org/ru/S/RES/1373\(2001\)](https://docs.un.org/ru/S/RES/1373(2001)) (дата звернення: 15.02.2025).

⁹⁵ Резолюція 1624 (2005), прийнята Радою Безпеки ООН «Загрози міжнародному миру та безпеці» від 14.09.2005. URL: [https://docs.un.org/ru/S/RES/1624\(2005\)](https://docs.un.org/ru/S/RES/1624(2005)) (дата звернення: 15.02.2025).

⁹⁶ Резолюція 2195 (2014), прийнята Радою Безпеки ООН «Загрози міжнародному миру та безпеці» від 19.12.2014. URL: [https://docs.un.org/ru/S/RES/2195\(2014\)](https://docs.un.org/ru/S/RES/2195(2014)) (дата звернення: 15.02.2025).

⁹⁷ Резолюція 2178 (2014), прийнята Радою Безпеки ООН «Загрози для міжнародного миру та безпеки, створювані терористичними актами» від 24.09.2014. URL: [https://docs.un.org/ru/S/RES/2178\(2014\)](https://docs.un.org/ru/S/RES/2178(2014)) (дата звернення: 15.02.2025).

⁹⁸ Резолюція 2341 (2017), прийнята Радою Безпеки ООН «Загрози міжнародному миру та безпеці, створювані терористичними актами» від 13.02.2017. URL: [https://docs.un.org/ru/S/RES/2341\(2017\)](https://docs.un.org/ru/S/RES/2341(2017)) (дата звернення: 15.02.2025).

⁹⁹ Резолюція 2388 (2017), прийнята Радою Безпеки ООН «Підтримка міжнародного миру та безпеки» від 21.11.2017. URL: [https://docs.un.org/ru/S/RES/2388\(2017\)](https://docs.un.org/ru/S/RES/2388(2017)) (дата звернення: 15.02.2025).

¹⁰⁰ Голіна В. В., Колодяжний М. Г. Конгреси ООН: перспективи використання їх рекомендацій у плануванні та здійсненні заходів запобігання злочинності в Україні. *Проблеми законності*. 2010. Вип. 108. С. 169-170.

як кіберзлочинність, тероризм, транснаціональна організована злочинність, корупція та порушення прав людини тощо.

Окрему увагу на конгресах приділяють питанням реабілітації та ресоціалізації правопорушників, розбудові ефективних механізмів міжнародного співробітництва, розвитку альтернативних видів покарань, а також запровадженню сучасних методів кримінологічних досліджень для виявлення основних тенденцій злочинності.

Таким чином, конгреси ООН відіграють важливу роль у формуванні глобальної стратегії боротьби зі злочинністю, створюючи простір для співпраці, обміну ідеями та впровадження інноваційних підходів у сфері забезпечення правопорядку та безпеки на міжнародному рівні.

Перший конгрес ООН: «Мінімальні стандартні правила поведження з ув'язненими». «Відбір і навчання персоналу для кримінально-виправних установ»; «Праця в тюрмі; технічна допомога у запобіганні злочинності й поведженні з правопорушниками»; «Запобігання ювенальним вчинкам» та ін.¹⁰¹.

Другий конгрес ООН: «Інтеграція тюремної праці в народне господарство, зокрема, оплата праці ув'язнених». «Запобігання різним видам злочинності, що походять від соціальних змін і супроводжують економічний розвиток у менш розвинених країнах»; «Нові форми злочинності неповнолітніх: їх походження, запобігання»; «Поведження, догляд і допомога матеріально залежним в'язням»; «Поведження з ув'язненими і звільненими (професійне керівництво, навчання й розміщення)» тощо.¹⁰².

Третій конгрес ООН: «Соціальні зміни і злочинність». «Соціальні чинники і запобігання злочинності»; «Громадські превентивні заходи». «Заходи боротьби з рецидивізмом»; «Строк з випробуванням та інші заходи поза виправних установ»; «Спеціальні превентивні й виправні заходи для молоді» та ін.¹⁰³.

Четвертий конгрес ООН: «Політика у сфері соціального захисту щодо планування розвитку» (чинників, що породжують злочинність). «Участь громадськості у запобіганні злочинності і боротьби з нею,

¹⁰¹ A/CONF.6/1. Доповідь Першого конгресу ООН із запобігання злочинності й поведженню з правопорушниками (Женева, 22 серпня-3 вересня 1955 р.). URL: [file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/A_CONF_6_1-EN%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/A_CONF_6_1-EN%20(1).pdf) (дата звернення: 17.02.2025).

¹⁰² A/CONF.17/20. Доповідь Другого конгресу ООН із запобігання злочинності й поведженню з правопорушниками (Лондон, 8-19 серпня 1960 р.). URL: https://www.unodc.org/documents/congress/Previous_Congresses/2nd_Congress_1960/02_3_ACONF.17.20_Second_United_Nations_Congress_on_the_Prevention_of_Crime_and_the_Treatment_of_Offenders.pdf (дата звернення: 17.02.2025).

¹⁰³ A/CONF.26/7. Доповідь Третього конгресу ООН із запобігання злочинності й поведженню з правопорушниками (Стокгольм, 9-18 серпня 1965 р.). URL: <file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/a-conf-26-7-e.pdf> (дата звернення: 17.02.2025).

включаючи злочинність неповнолітніх»; «Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими у світлі останніх досягнень у виправній практиці»; «Організація наукових досліджень для розробки політики в області соціального захисту» тощо¹⁰⁴.

П'ятий конгрес ООН: «Зміни у формах і масштабах злочинності – міжнародній і внутрішньодержавній». «Кримінальне законодавство, юридичні процедури та інші форми соціальної боротьби із запобігання злочинності»; «Нова роль поліції та інших органів забезпечення правопорядку з особливим наголосом на змінювану обстановку й мінімальні норми ефективності»; «Поводження з ув'язненими правопорушниками, які знаходяться на волі, з особливим наголосом на дотримання прийнятих ООН мінімальних стандартних правил поводження з ув'язненими»; «Економічні й соціальні наслідки злочинності: нові проблеми для досліджень і планування» та ін.¹⁰⁵.

Шостий конгрес ООН: «Каракаська декларація». «Тенденції у сфері злочинності і стратегії з її запобігання»; «Норми й керівні принципи ООН у сфері кримінального правосуддя: від установлення норм до їх здійснення. Смертна кара». «Нові перспективи у сфері запобігання злочинності. Кримінальне правосуддя й роз виток: роль міжнародного співробітництва»; «Справедливість і правосуддя стосовно неповнолітніх: до і після вчинення злочину»; «Злочинність і зловживання владою. Правопорушення й правопорушники поза досяжністю закону?»; «Деінституціоналізація виправних заходів та її наслідки для ув'язнених»; «Розвиток статистики у сфері злочинності і правосуддя»; «Кодекс поведінки службових осіб з дотримання правопорядку»; «Правова поінформованість і поширення правових знань». На ньому було прийнято понад 20 резолюцій та інших рекомендацій¹⁰⁶.

Сьомий конгрес ООН: «Керівні принципи у сфері запобігання злочинності і кримінального правосуддя в контексті розвитку й нового міжнародного економічного порядку». «Пекінські правила»; «Декларація основних принципів правосуддя щодо жертв злочинів і зловживання владою»; «Розробка стандартів для запобігання

¹⁰⁴ A/CONF.43/5. Доповідь Четвертого конгресу ООН із запобігання злочинності й поводженню з правопорушниками (Киото, 17-26 серпня 1970 р.). URL: <file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/a-conf-43-5-e.pdf> (дата звернення: 17.02.2025).

¹⁰⁵ A/CONF.56/10. Доповідь П'ятого конгресу ООН із запобігання злочинності й поводженню з правопорушниками (Женева, 1-12 вересня 1975 р.). URL: [file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/A_CONF.56_10-EN%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/A_CONF.56_10-EN%20(1).pdf) (дата звернення: 17.02.2025).

¹⁰⁶ A/CONF.87/14/Rev.1. Доповідь Шостого конгресу ООН із запобігання злочинності й поводженню з правопорушниками (Каракас, 25 серпня-5 вересня 1980 р.). URL: [file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/a-conf-87-14-e%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/a-conf-87-14-e%20(1).pdf) (дата звернення: 17.02.2025).

злочинності серед неповнолітніх»; «Насильство в сім'ї»; «Типова угода про передачу ув'язнених-іноземців і рекомендації стосовно поводження з ув'язненими-іноземцями»; «Боротьба проти незаконного обігу наркотиків»; «Справедливе поводження з жінками в рамках системи кримінального правосуддя»; «Положення, що гарантують права осіб, засуджених до смертної кари»; «Молодь, злочинність і правосуддя»; «Кримінальні акти терористичного характеру»; «Жертви злочинів». На форумі прийнято понад 25 резолюцій¹⁰⁷.

Восьмий конгрес ООН: «Комп'ютеризація кримінального правосуддя». «Токійські правила (Стандартні мінімальні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням)». «Ер-Ріадські принципи» (щодо запобігання злочинності неповнолітніх); «Політика у сфері кримінального правосуддя у зв'язку з проблемами, що стосуються тюремного ув'язнення, інших кримінально-правових санкцій і альтернативних заходів»; «Запобігання злочинності неповнолітніх і захист молоді: основні підходи й напрямки»; «Ефективні національні й міжнародні дії по боротьбі з: а) організованою злочинністю; б) терористичною злочинною діяльністю». На ньому прийнято 35 резолюцій, 5 типових угод та інші документи¹⁰⁸.

Дев'ятий конгрес ООН: «Міжнародне співробітництво і практична технічна допомога у зміцненні законності: сприяння здійсненню програми ООН із запобігання злочинності та з кримінального правосуддя». «Заходи по боротьбі з транснаціональною й організованою злочинністю і роль кримінального права в охороні навколишнього середовища: національний досвід і міжнародне співробітництво»; «Системи кримінального правосуддя й поліції: управління й удосконалення роботи поліції та інших правоохоронних органів, прокуратури, судів і виправних установ і роль юристів» (щодо захисту обвинувачених); «Стратегії у сфері запобігання злочинності, зокрема, щодо злочинів у міських районах і злочинності серед неповнолітніх та злочинів із застосуванням насильства, включаючи питання про потерпілих: оцінка й нові перспективи». На форумі прийнято 11 резолюцій та інші рішення¹⁰⁹.

¹⁰⁷ A/CONF.121/22/ Rev.1. Доповідь Сьомого конгресу ООН із запобігання злочинності й поводженню з правопорушниками (Мілан, 26 серпня-6 вересня 1985 р.). URL: <file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/a-conf-121-22-e.pdf> (дата звернення: 17.02.2025).

¹⁰⁸ A/CONF.144/28/Rev.1. Доповідь Восьмого конгресу ООН із запобігання злочинності й поводженню з правопорушниками (Гавана, 27 серпня-7 вересня 1990 р.). URL: <file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/a-conf-144-28-rev-1-e.pdf> (дата звернення: 17.02.2025).

¹⁰⁹ A/CONF.169/16/Rev.1. Доповідь Дев'ятого конгресу ООН із запобігання злочинності й поводженню з правопорушниками (Каїр, 29 квітня-8 травня 1995 р.). URL: [file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/A_CONF.169_16_Rev.1-EN%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/A_CONF.169_16_Rev.1-EN%20(1).pdf) (дата звернення: 17.02.2025).

Десятий конгрес ООН: «Віденська декларація про злочинність і правосуддя: відповіді на виклики XXI століття». «Становлення у світі у сфері злочинності й кримінального правосуддя»; «Міжнародне співробітництво в боротьбі з транснаціональною злочинністю: нові виклики XXI століття»; «Зміцнення законності й системи кримінального правосуддя»; «Ефективне запобігання злочинності: в ногу з новітніми досягненнями»; «Правопорушники й жертви: відповідальність і справедливість у процесі відправлення правосуддя»; «Боротьба з корупцією»; «Злочини, пов'язані з використанням комп'ютерної мережі»; «Участь громад у запобіганні злочинності»; «Жінки в системі кримінального правосуддя» та ін.¹¹⁰.

Одинадцятий конгрес ООН із запобігання злочинності та з кримінального правосуддя: «Бангкокська декларація». «Ефективні заходи по боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю»; «Міжнародне співробітництво в боротьбі з тероризмом і зв'язки між тероризмом та іншою злочинною діяльністю в контексті роботи Управління ООН з наркотиків і злочинності»; «Корупція: погрози й тенденції XXI століття»; «Економічні й фінансові злочини: виклики до стійкого розвитку». Форум провів 6 тематичних семінарів-практикумів і прийняв 2 резолюції¹¹¹.

Дванадцятий конгрес ООН: «Комплексні стратегії для відповіді на глобальні виклики: системи запобігання злочинності і кримінального правосуддя та їх розвиток у світі, що змінюється». На цьому форумі було розглянуто низку важливих питань на семінарах-практикумах: «Освіта з питань міжнародного кримінального правосуддя на підтримку принципу верховенства права»; «Огляд найкращих видів практики ООН й іншої найкращої практики поводження з ув'язненими в рамках системи кримінального правосуддя»; «Практичні підходи до запобігання злочинності у містах»; «Зв'язки між незаконним обігом наркотиків й іншими формами організованої злочинності»; «Стратегії й найкращі види практики із запобігання переповненості виправних установ». Прийнято Сальвадорську декларацію про комплексні стратегії для відповіді на глобальні виклики: системи запобігання злочинності і кримінального правосуддя та їх розвиток у світі, що змінюється¹¹².

¹¹⁰ A/CONF.187/15. Доповідь Десятого конгресу ООН із запобігання злочинності й поводженню з правопорушниками (Відень, 10-17 квітня 2000 р.). URL: [file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/A_CONF.187_15-EN%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/A_CONF.187_15-EN%20(1).pdf) (дата звернення: 17.02.2025).

¹¹¹ A/CONF.203/8. Доповідь Одинадцятого Конгресу ООН із запобігання злочинності і кримінального правосуддя (Бангкок, 18-25 квітня 2005 р.). URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/v05/827/27/pdf/v0582727.pdf> (дата звернення: 17.02.2025).

¹¹² A/CONF.213/4. Доповідь Дванадцятого Конгресу ООН із запобігання злочинності і кримінального правосуддя (Сальвадор, Бразилія, 12-19 квітня 2010 р.). URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/v10/510/35/pdf/v1051035.pdf> (дата звернення: 17.02.2025).

Тринадцятий конгрес ООН: «Дохінська декларація про включення питань запобігання злочинності та кримінального правосуддя до більш широкого порядку денного ООН з метою вирішення соціальних та економічних проблем та сприяння забезпеченню верховенства права на національному та міжнародному рівнях, а також участі громадськості». «Успіхи та виклики у реалізації комплексної політики та стратегій у галузі запобігання злочинності та кримінального правосуддя з метою сприяння забезпеченню верховенства права на національному та міжнародному рівнях та підтримки сталого розвитку»; «Міжнародне співробітництво, у тому числі на регіональному рівні, з метою боротьби з транснаціональною організованою злочинністю»; «Всеосяжні та збалансовані підходи з метою запобігання нових і з'являються форм транснаціональної злочинності та належного реагування на них»; «Національні підходи до участі громадськості у зміцненні систем попередження злочинності та кримінального правосуддя». Форум провів 4 тематичних семінарів-практикумів і прийняв 2 резолюції¹¹³.

Чотирнадцятий конгрес ООН: «Активізація заходів запобігання злочинності, кримінального правосуддя та забезпечення верховенства права: назустріч здійсненню Порядку денного на період до 2030 року». «Активізація заходів запобігання злочинності»; «Розвиток системи кримінального правосуддя»; «Твердження верховенства права»; «Сприяння міжнародному співробітництву та технічній допомозі у запобіганні всім формам злочинності та боротьбі з ними»¹¹⁴.

4) Рекомендації Ради Європи: Рекомендація CM/Rec (2014)3 щодо небезпечних правопорушників¹¹⁵; Рекомендація Rec (2003)20 про нові способи боротьби зі злочинністю неповнолітніх і роль ювенальної юстиції¹¹⁶; Рекомендація Rec (2003)4 про загальні правила боротьби з корупцією під час фінансування політичних партій і виборчих кампаній¹¹⁷; Рекомендація Rec (2001)16 про захист дітей від сексуальної

¹¹³ A/CONF.222/17. Доповідь Тринадцятго Конгресу ООН із запобігання злочинності і кримінального правосуддя (Доха, 12-19 квітня 2015 р.). URL: https://www.unodc.org/documents/congress/Documentation/Report/ACONF222_17e_V150292_9.pdf (дата звернення: 17.02.2025).

¹¹⁴ A/CONF.234/16. Доповідь Чотирнадцятго Конгресу ООН із запобігання злочинності і кримінального правосуддя (Киото, 7-12 березня 2021 р.). URL: https://www.unodc.org/documents/commissions/Congress/documents/ACONF234_16_V21020_28.pdf (дата звернення: 17.02.2025).

¹¹⁵ Recommendation CM/Rec(2014)3 of the Committee of Ministers to member States concerning dangerous offenders of 19.02.2014. URL: <https://sal0.li/0f7c355> (дата звернення: 12.02.2025).

¹¹⁶ Recommendation Rec(2003)20 of the Committee of Ministers to member states concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice of 24.09.2003. URL: <https://sal0.li/CB28C88> (дата звернення: 12.02.2025).

¹¹⁷ Recommendation Rec(2003)4 of the Committee of Ministers to member states on common rules against corruption in the funding of political parties and electoral campaigns of 08.04.2003. URL: <https://sal0.li/509FFEF> (дата звернення: 12.02.2025).

експлуатації¹¹⁸; Рекомендація Rec (2001)11 щодо керівних принципів боротьби з організованою злочинністю¹¹⁹; Пояснювальний меморандум Комітету Міністрів Ради Європи до Рекомендації Rec(1996)8 «Європа в період змін: політика щодо злочинності та кримінальне право»¹²⁰; Рекомендація Rec (87) 19 про організацію протидії злочинності¹²¹; Рекомендація Rec (82) 1 щодо міжнародного співробітництва в переслідуванні та покаранні за акти тероризму¹²²; Резолюція (77) 28 про внесок кримінального права в охорону навколишнього середовища¹²³; Резолюція (74) 3 про міжнародний тероризм¹²⁴; Резолюція (71) 43 щодо практичного застосування Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах¹²⁵.

Історичний досвід. Зовнішня кримінально-правова політика України формувалася під впливом історичних, політичних і правових чинників. Вона відображає процес становлення української державності, інтеграцію в міжнародну систему правосуддя та боротьбу зі злочинністю в умовах глобалізації. Враховуючи величезний обсяг світових надбань вчень про державу і право, доволі перспективними видаються дослідження особливостей розуміння функціонування кримінально-

¹¹⁸ Recommendation Rec(2001)16 of the Committee of Ministers to member states on the protection of children against sexual exploitation of 31.10.2001. URL: <https://salol.i/B442f9A> (дата звернення: 12.02.2025).

¹¹⁹ Recommendation Rec(2001)11 of the Committee of Ministers to member states concerning guiding principles on the fight against organised crime of 19.09.2001. URL: [file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/Rec\(2001\)11%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/Rec(2001)11%20(1).pdf) (дата звернення: 12.02.2025).

¹²⁰ Council of Europe Committee of Ministers explanatory memorandum to Recommendation Rec(1996)8 on Europe in a time of change: crime policy and criminal law of 05.09.1996. URL: <https://salol.i/98c75C1> (дата звернення: 12.02.2025).

¹²¹ Recommendation № R (87) 19 of the Committee of Ministers to member states on the organisation of crime prevention of 17.09.1987. URL: [file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/Rec\(87\)19.pdf](file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/Rec(87)19.pdf) (дата звернення: 12.02.2025).

¹²² Recommendation № R (82) 1 of the Committee of Ministers to member states concerning international co-operation in the prosecution and punishment of acts of terrorism of 15.01.1982. URL: [file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/Rec\(82\)1.pdf](file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/Rec(82)1.pdf) (дата звернення: 12.02.2025).

¹²³ Resolution (77) 28 on the contribution of criminal law to the protection of the environment of 28.09.1977. URL: [file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/Res\(77\)28.pdf](file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/Res(77)28.pdf) (дата звернення: 12.02.2025).

¹²⁴ Resolutio № (74) 3 on international terrorism of 24.01.1974. URL: [file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/Res\(74\)3.pdf](file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/Res(74)3.pdf) (дата звернення: 12.02.2025).

¹²⁵ Resolution (71) 43 on the practical application of the European Convention on mutual assistance in criminal matters of 14.12.1971. URL: [file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/Res\(71\)43.pdf](file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/Res(71)43.pdf) (дата звернення: 12.02.2025).

правової політики не лише з точки зору існуючого на той час законодавства, а й з врахуванням досягнень політико-правової думки¹²⁶.

З цього приводу М. П. Чубинський виявив і зафіксував цікаву закономірність, яку назвав «щасливою для кримінальної політики непослідовністю». Він стверджував, що дуже велика кількість криміналістів присвячували свої дослідження вивченню історичних аспектів кримінально-правового регулювання. Здавалося б, розмірковує вчений, що в своїх роботах вони б мали детально дослідити техніко-юридичну сторону, відобразити сутність і зміст конкретних правових норм. Однак насправді відбулося зворотнє: у всіх роботах, що торкалися історії кримінального права, дослідники висвітлювали не норми, а саме кримінально-правові вчення¹²⁷.

Співпраця держав у сфері кримінального права на території сучасного Європейського Союзу пройшла ряд етапів.

1) Перший етап охоплює 50-70-ті роки XX ст. Це пов'язано зі створенням внутрішнього ринку без кордонів на основі установчих договорів і посиленням транснаціональної злочинності, яка швидко відреагувала на нові можливості. Договір про заснування Європейського економічного співтовариства, укладений у 1957 р., не містив положень про співробітництво держав-учасниць Співтовариства у сфері юстиції та внутрішніх справ. Об'єднану Європу задовольнили наявні механізми співпраці у кримінально-правовій сфері в рамках Ради Європи.

2) Другий етап (80-ті – початок 90-х років XX ст.) пов'язаний з курсом на координацію політики у сфері внутрішніх справ, зокрема зі створенням так званої Шенгенської зони. 14 червня 1985 року уряди п'яти країн (Бельгії, Люксембургу, Нідерландів, Франції та Німеччини) підписали Угоду про поступове скасування перевірок на спільних кордонах (так звана «Шенгенська угода»). Цим документом встановлено необхідність забезпечення гармонізації законодавства держав-учасниць у сфері запобігання злочинності та розшуку злочинців, застосування угод про порядок екстрадиції та здійснення боротьби зі злочинністю шляхом надання поліції права переслідування за допомогою механізмів зв'язку та міжнародно-правової допомоги. Згодом зазначені країни уклали міжнародну угоду – Конвенцію про застосування Шенгенської угоди від 14 травня 1985 року про поступове скасування перевірок на спільних кордонах¹²⁸.

¹²⁶ Козич І. В. Історичний досвід як джерело наповнення функцій кримінально-правової політики (на прикладі політико-правових поглядів ранньої античності). *Міжнародний журнал «Право і суспільство»*. 2019. № 9. С. 41.

¹²⁷ Чубинський М. П. Нариси кримінальної політики: поняття, історія та основні проблеми кримінальної політики як складового елемента кримінального права: монографія. Харків: Право, 1905. С. 95-96.

¹²⁸ Gharaibeh Z. I. Y. The main stages of formation and prospects of harmonization of EU criminal law. *Public Administration and Law Review*. 2022. № 4 (12). С. 52-53. URL: <file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/PALR-2022-12-4-49-57.pdf> (дата звернення: 10.02.2025).

3) Маастрихтська угода 1992 р., яка пов'язана з третім етапом розвитку кримінального права ЄС, не лише сформувала триколонну структуру ЄС, а й визначила основні положення співробітництва між членами ЄС у сфері внутрішніх справ та юстиції, які включали: політику надання політичного притулку; контроль за зовнішніми кордонами Союзу; імміграційна політика; митне співробітництво; співробітництво у справах цивільного та кримінального судочинства; співпраця поліцейських служб і створення Європолу.

4) З часом стала очевидною необхідність комунітизації частини третьої опори ЄС та передачі її положень до сфери компетенції Співтовариства. На Міжурядовій конференції 1996-1997 рр., яка пов'язана з початком четвертого етапу, було запропоновано «комунітаризувати» такі сфери внутрішніх справ і юстиції, як надання політичного притулку, імміграція та захист спільних кордонів, співробітництво в цивільних справах. Головним досягненням конференції стала пропозиція створити Європейський простір свободи, безпеки та правосуддя, що призвело до укладення Амстердамського договору 1997 року¹²⁹.

5) Саміт Європейського Союзу у фінському місті Тампере, що відбувся 15-16 жовтня 1999 р., став ключовим у розвитку кримінального права ЄС і пов'язаний з початком п'ятого етапу. Саміт у Тампере став результатом формування європейського кримінально-правового простору, який змінив уявлення про державний суверенітет. Незважаючи на те, що Євросоюз не має власної території (нею володіють лише країни-члени ЄС), тим не менше створюється єдиний правовий простір – простір «свободи, безпеки та справедливості». Таким чином, як тільки рішення набуває законної сили на території однієї з держав-членів Європейського Союзу відповідно до її права, це рішення безпосередньо набуває законної сили на всій території ЄС.

6) Події 11 вересня 2001 року змусили країни-члени ЄС переглянути терміни виконання Тамперського графіка та виконання заходів щодо створення європейського простору свободи, безпеки та справедливості які пов'язують з початком шостого етапу. 17-21 вересня 2001 р. у Брюсселі відбувся надзвичайний саміт ЄС, на якому було схвалено Висновки та прийнято План дій з боротьби з тероризмом, який передбачав посилення поліцейського та судового співробітництва; розвиток міжнародно-правової бази антитерористичної діяльності; боротьба з фінансуванням терористичних організацій через директиву про відмивання грошей; посилення вимог до безпеки польотів. На

¹²⁹ Gharaibeh Z. I. Y. The main stages of formation and prospects of harmonization of EU criminal law. *Public Administration and Law Review*. 2022. № 4 (12). С. 52-53. URL: <file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/PALR-2022-12-4-49-57.pdf> (дата звернення: 10.02.2025).

екстреному засіданні Ради міністрів внутрішніх справ і юстиції були прийняті рішення про розширення повноважень Європолу, початок роботи Євроюсту, запровадження європейського ордеру на арешт, формулювання загального визначення поняття тероризму та спрощення санкцій проти нього¹³⁰.

7) У 2011 році Європейська Комісія оприлюднила конкретні рекомендації в Повідомленні «Назустріч кримінальній політиці ЄС: забезпечення ефективної імплементації політики ЄС засобами кримінального права»¹³¹, в якому окреслено особливості застосування норм кримінального права для забезпечення додаткового захисту у відповідних сферах, що слугує початком сьомого етапу. З цією метою було прийнято низку нормативних актів Союзу, спрямованих на зближення національного кримінального законодавства в рамках окремих сфер діяльності ЄС. Зокрема, Директива 2017/1371 про боротьбу з шахрайством, спрямованим проти фінансових інтересів Союзу злочинним шляхом, визначає перелік протиправних дій та санкцій за їх вчинення, які спрямовані на зближення національних кримінальних законодавств у цій сфері. Прийняття зазначеного акта було обумовлено обов'язком, передбаченим ст. 325 ДФЄС, згідно з яким Союз і держави-члени повинні боротися з шахрайством та будь-якою іншою незаконною діяльністю, що зачіпає фінансові інтереси Союзу, за допомогою заходів, які діють як засіб стримування та є ефективними. Водночас держави-члени зобов'язані вживати заходів для боротьби з шахрайством, що зачіпає фінансові інтереси Союзу, подібні до тих, які вони вживають для боротьби з шахрайством, що зачіпає їхні фінансові інтереси. Варто зазначити, що сфера застосування «кримінального права ЄС» поступово розширюється з урахуванням нових викликів і загроз, які визначають подальший розвиток законодавства ЄС, а отже і напрями конвергенції національного кримінального законодавства держав-учасниць. Відповідно до Звіту Європолу за 2021 рік, ключовими загрозами для ЄС є злочинні мережі, зосереджені на торгівлі зброєю, корупції, відмиванні грошей, кіберзлочинності, злочинах проти особи, торгівлі наркотиками, шахрайстві, злочинах проти власності та злочинах проти довкілля. З огляду на це країни ЄС визначили 10 пріоритетних напрямів боротьби з організованою злочинністю на період 2022-2025 років: злочинні мережі високого ризику, кібератаки, торгівля людьми, сексуальна експлуатація дітей, торгівля мігрантами, торгівля наркотиками, шахрайство, економічні та фінансові злочини,

¹³⁰ Gharaibeh Z. I. Y. The main stages of formation and prospects of harmonization of EU criminal law. *Public Administration and Law Review*. 2022. № 4 (12). С. 54-55. URL: <file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/PALR-2022-12-4-49-57.pdf> (дата звернення: 10.02.2025).

¹³¹ Rusu I-M. The right to information within the criminal proceedings in the European Union. Comparative examination. Critical opinions. *Judicial Tribune*. 2016. Vol 6. P. 139-150.

організована злочинність проти власності, екологічні злочини, торгівля зброєю. Таким чином, одним із перспективних напрямів реформування національного кримінального законодавства країн-членів ЄС є екологічна сфера, яка є трендовою в контексті реалізації пріоритетів «Європейської зеленої угоди». 15 грудня 2021 року Європейська Комісія представила проект Директиви про захист навколишнього середовища засобами кримінального права на заміну чинної Директиви 2008/99/ЄС¹³². Серед його ключових пропозицій – розширення переліку екологічних злочинів та посилення відповідальності за їх вчинення¹³³.

Історичний досвід називають джерелом кримінально-правової політики, тому що він відіграє фундаментальну роль у формуванні та розвитку підходів до боротьби зі злочинністю. Аналіз минулих подій, законодавчих змін, судових прецедентів та міжнародної співпраці дозволяє державам ефективніше адаптувати своє кримінальне право до сучасних викликів.

Історія кримінального права показує, які методи боротьби зі злочинністю були ефективними, а які – зазнали невдачі. Держави вивчають минулі реформи, щоб уникнути повторення помилок і вдосконалити правову систему.

Основні причини, чому історичний досвід є джерелом зовнішньої кримінально-правової політики:

1. Закони минулих епох слугують основою для сучасного кримінального кодексу. Наприклад, римське право вплинуло на багато європейських правових систем, зокрема на кримінальні кодекси Франції та Німеччини.

2. Судові рішення, особливо в системах загального права (common law), впливають на розвиток політики у сфері боротьби зі злочинністю. Прецеденти Нюрнберзького трибуналу стали основою для Міжнародного кримінального суду.

3. Держави розвивають механізми боротьби з транснаціональною злочинністю, ґрунтуючись на історичних договорах та конвенціях (наприклад, Женевські конвенції щодо воєнних злочинів).

4. Історія показала неефективність надмірно жорстких покарань (наприклад, середньовічних публічних страт), що сприяло розвитку концепцій гуманного правосуддя. У XX столітті більшість європейських країн скасували смертну кару, виходячи з історичного аналізу її наслідків.

¹³² Kusak M. Common EU Minimum Standards for Enhancing Mutual Admissibility of Evidence Gathered in Criminal Matters. *European Journal of Criminal Policy Research*. 2017. Vol 23. P. 337-352.

¹³³ Gharaibeh Z. I. Y. The main stages of formation and prospects of harmonization of EU criminal law. *Public Administration and Law Review*. 2022. № 4 (12). С. 55-56. URL: <file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/PALR-2022-12-4-49-57.pdf> (дата звернення: 10.02.2025).

5. Історичні події, такі як терористичні акти чи економічні кризи, впливають на посилення кримінального законодавства. Наприклад, після терактів 11 вересня 2001 року багато країн ухвалили антитерористичні закони.

Історичний досвід є важливим джерелом кримінально-правової політики, оскільки допомагає державам розробляти ефективне законодавство, адаптувати його до сучасних умов та уникати повторення помилок минулого.

Ідеологічні чинники. Правова політика України являє собою засновану на правовій ідеології (ідеях, теоріях, поглядах та ін.) систему наукових поглядів щодо стратегії та тактики розвитку правової системи держави, механізму правореалізації з метою побудови в Україні демократичної правової держави, яка реалізується у законотворчій та правозастосовній діяльності. Ідеологія лише основа правової політики. Сама ж політика являє собою відповідну діяльність з перетворення ідей у життя, у практичну сферу і визначає відповідні (стратегічні або тактичні) засоби, спрямовані на розвиток суспільства¹³⁴.

Ідеологічний чинник – це система поглядів, ідей, принципів і цінностей, які впливають на формування та реалізацію державної політики, зокрема кримінально-правової. Він визначає основні орієнтири розвитку правової системи, формує уявлення про справедливість, законність та доцільність тих чи інших правових норм.

Для України важливим ідеологічним чинником є європейська правова традиція та інтеграція у міжнародну систему кримінального права. Це визначає такі пріоритети: – впровадження європейських стандартів правосуддя; – співпраця з Міжнародним кримінальним судом; – гармонізація кримінального законодавства з нормами ЄС; – протидія корупції та зміцнення правових інститутів.

Таким чином, ідеологічний чинник є основою формування кримінально-правової політики, оскільки визначає стратегічні цілі держави, а також підходить до правозастосування як у внутрішній, так і у зовнішній сфері.

Наукові розробки. На даний час триває розробка нового Кримінального кодексу України, який має стати проривом в регулюванні відносин, що пов'язані з вчиненням кримінальних правопорушень, реально забезпечити дотримання прав усіх учасників таких відносин, в першу чергу потерпілого, а також встановити можливості справедливої реакції держави на вчинення протиправних дій. Проте, в суспільстві існує занепокоєння, що майбутній Кодекс може отримати в спадок всі негативні моменти політично обумовлених змін чинного кримінального законодавства. Таким чином, в Україні існує

¹³⁴ Фріс П. Л. Ідеологія кримінально-правової політики: монографія. Івано-Франківськ: Супрун В. П. 2021. С. 151.

нагальна об'єктивна потреба у створенні дієвих механізмів реального забезпечення стабільності кримінального законодавства відповідно до цієї Концепції, що має ґрунтуватися на досягненнях і традиціях національного законодавства, положеннях міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України¹³⁵. Важливу роль у цьому процесі відіграють наукові розробки, які мають забезпечити якість та ефективність майбутнього Кримінального кодексу. Наукова спільнота активно працює над створенням концептуальних засад нового законодавства, яке відповідатиме сучасним викликам та міжнародним стандартам.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження вдалося визначити систему джерел зовнішньої кримінально-правової політики України. В її основі лежать не лише нормативно-правові акти, зокрема Конституція України, міжнародні договори та закони, але й рекомендаційні документи, історичний досвід, ідеологічні чинники та наукові розробки. Комплексний підхід до аналізу цих джерел дозволяє забезпечити адаптацію кримінально-правової політики України до міжнародних стандартів, підвищити її ефективність і сприяти посиленню співпраці України з міжнародною спільнотою у сфері боротьби зі злочинністю.

Аналіз джерел міжнародного права свідчить, що міжнародні договори та угоди відіграють ключову роль у регулюванні питань боротьби зі злочинністю, захисту прав людини та забезпечення міжнародної безпеки. Особливо важливе значення для України мають європейські правові стандарти, що визначають напрямки розвитку її кримінально-правової політики та сприяють інтеграції в європейський правовий простір.

Важливими елементами системи міжнародних стандартів є рекомендаційні акти, ідеологічні чинники, історичний досвід та наукові розробки. Вони не мають обов'язкової юридичної сили, але суттєво впливають на формування правових підходів та адаптацію законодавства до сучасних викликів.

Подальше дослідження та впровадження міжнародних стандартів у національне законодавство сприятиме посиленню правопорядку, підвищенню ефективності правоохоронних органів та забезпеченню міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю.

¹³⁵ Острогляд О. В. Концепція кримінально-правової політики перехідного періоду: запрошення до дискусії. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2023. Вип.15(27), Т.1. С. 278-289. DOI: 10.33098/2078-6670.2022.15.27.1.284.

АНОТАЦІЯ

Досліджується роль зовнішніх джерел кримінально-правової політики України, їх вплив на формування національного законодавства та необхідність адаптації до міжнародних стандартів. Аналізуються відмінності між джерелами політики та джерелами права. Визначено систему джерел зовнішньої кримінально-правової політики України. Яка охоплює нормативно-правові акти, міжнародні договори, рекомендаційні документи, історичний досвід, ідеологічні чинники та наукові розробки. Дослідження нормативних і концептуальних джерел зовнішньої кримінально-правової політики України є ключовим для розуміння її розвитку, викликів та перспектив у контексті сучасних міжнародних тенденцій та зобов'язань держави у сфері правосуддя. Особливо увага приділяється європейським правовим стандартам та їх впливу на кримінально-правову політику України. Підкреслюється значення імплементації міжнародних стандартів для підвищення ефективності кримінально-правової політики, зміцнення правопорядку та розвитку міжнародної співробітництва.

Література

1. Gharaibeh Z. I. Y. The main stages of formation and prospects of harmonization of EU criminal law. *Public Administration and Law Review*. 2022. № 4 (12). С. 49-57. URL: <file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/PALR-2022-12-4-49-57.pdf> (дата звернення: 10.02.2025).
2. Kusak M. Common EU Minimum Standards for Enhancing Mutual Admissibility of Evidence Gathered in Criminal Matters. *European Journal of Criminal Policy Research*. 2017. Vol 23. P. 337-352.
3. Rusu I-M. The right to information within the criminal proceedings in the European Union. Comparative examination. Critical opinions. *Judicial Tribune*. 2016. Vol 6. P. 139-150.
4. Yearbook of the international Law Commission. 1970. Vol. I. P. 139-161.
5. Бакаянова Н. М. Міжнародні стандарти адвокатури: поняття, система, класифікація. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 2. Ч. 1. С. 226-229.
6. Броневицька О. М. Поняття і види міжнародних договорів кримінально-правового характеру. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 3. С. 201-212.
7. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. Ю. С. Шемчушенка. Київ: Юридична думка, 2007. 992 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. допов. та CD). Київ-Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.

9. Владишевська В. В. Поняття міжнародних стандартів у сфері правосуддя: особливості термінології та класифікації. *Юридичний вісник*. 2016. № 3. С. 47-50.

10. Гануляк Е. М. Диспозитивний метод реалізації кримінально-правової політики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Дніпро, 2018. 17 с.

11. Голина В. В., Колодязний М. Г. Конгреси ООН: перспективи використання їх рекомендацій у плануванні та здійсненні заходів запобігання злочинності в Україні. *Проблеми законності*. 2010. Вип. 108. С. 169-177.

12. Ківець О. В. Європейські правові стандарти як міжнародно-правова категорія. *Європейські студії і право*. 2012. № 1 (5). URL: http://eurolaw.org.ua/11-ukrainian-journal-of-european-studies/1-5-2012/44-2011-12-29-14-40-03_ (дата звернення: 10.01.2025).

13. Козич І. В. Історичний досвід як джерело наповнення функцій кримінально-правової політики (на прикладі політико-правових поглядів ранньої античності). *Міжнародний журнал «Право і суспільство»*. 2019. № 9. С. 41-48.

14. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (дата звернення 05.02.2024).

15. Крет Г. Р. Критерії класифікації міжнародних правових стандартів і можливість їх застосування для систематизації міжнародних правових стандартів доказування. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 4 (1). С. 80-83.

16. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 04.01.2025).

17. Ляхівненко С. М. Міжнародні правові стандарти: до визначення поняття та видової характеристики. *Держава і право*. 2011. Вип. 51. С. 666-672.

18. Мережко О. О. Право міжнародних договорів, сучасні проблеми теорії і практики: монографія. Київ: Таксон, 2002. 344 с.

19. Месьондз С. О. Джерела державної політики у сфері науки в Україні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 2 (2). URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2011_2\(2\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2011_2(2)_3) (дата звернення: 06.01.2025).

20. Міжнародне право: навч. посіб. / за ред. М. В. Буроменського. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 336 с.

21. Назаров І. В. Судові системи країн Європейського Союзу та України: порівняльно-правовий аналіз: дис. ... докт. юрид. наук. Харків, 2011. 448 с.

22. Острогляд О. В. Закон як джерело кримінально-правової політики. *Право та державне управління*. 2022. №4. С. 130-137. DOI: <https://doi.org/10.32840/pdu.2022.4.18>

23. Острогляд О. В. Концепція кримінально-правової політики перехідного періоду: запрошення до дискусії. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2023. Вип.15(27), Т.1. С. 278-289. DOI: 10.33098/2078-6670.2022.15.27.1.284.

24. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.10.2010. № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> (дата звернення 05.01.2025).

25. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004. № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення 10.01.2025).

26. Рабінович П. М., Венецька О. Л. Міжнародні стандарти прав людини: загальні ознаки, класифікація. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4 (71). С. 22-29.

27. Рабінович П. М. Міжнародні стандарти прав людини: властивості, загальне поняття, класифікація. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 1. С. С. 19-29.

28. Саленко О. В. Міжнародні стандарти у сфері судоустрою та статусу суддів, їх зміст і класифікація. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2014. № 3. С. 263-269.

29. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми. Київ : Атіка, 2005. 332 с.

30. Фріс П. Л. Вибрані праці. Івано-Франківськ: Фоліант, 2014. 652 с.

31. Фріс П. Л. Ідеологія кримінально-правової політики: монографія. Івано-Франківськ: Супрун В. П. 2021. 389 с.

32. Хаустова М. Г. Міжнародні стандарти в контексті євроінтеграційних процесів в Україні. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 2. С. 43-53.

33. Хахуліна К. С., Маліга В. А., Стадник І. В. Теорія держави і права в схемах та визначеннях: навчальний посібник. Донецьк: Норд-Прес, 2006. 342 с.

34. Чубинський М. П. Нариси кримінальної політики: поняття, історія та основні проблеми кримінальної політики як складового елемента кримінального права: монографія. Харків: Право, 1905. 539 с.

Information about the author:

Krasii Mariia Omelianivna,

PhD in Law, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Public Management
and Administration,

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas
15, Karpatska St., Ivano-Frankivsk, 76019, Ukraine